

Eettisen kehityssanaston opas

fingo

Sisällys

A) Kehitys	3
B) Alueet, maaryhmät	8
C) Ihmiset tai yhteisöt	15
D) Auttaminen ja tukeminen	19
E) Oppiminen	23
Lähteitä	26

Eettisen kehityssanaston opas

Sanat ovat valtaa. Kieli muovaa käsityksiämme maailmasta ja luo todellisuutta. Siksi meidän tulee valita sanamme tiedostaen niiden sisältämiä merkityksiä.

Tämän oppaan tarkoituksena on tarkastella kansainvälisen kehityksen parissa käytettäviä termejä. Millaista todellisuutta me luomme näillä sanoilla? Minkälaisia valta-asetelmia termeihin liittyy? Onko niiden kuvailema tarina reilu ja rehellinen?

Luokittelemme sanoja kolmeen kategoriaan. Pyrimme kautta linjan perustelemaan näkemyksiämme. Kategoriat ovat:

- 1) Lakkaamme käyttämästä. Nämä ovat termejä, joiden käyttämistä vältämme.**
- 2) Herättää kysymyksiä. Nämä ovat termejä, jotka herättävät kriittisiä kysymyksiä, mutta joiden käyttäminen voi silti olla tarkoituksenmukaista.**
- 3) Vaihtoehtoinen ilmaisutapa: Nämä ovat ilmauksia, joita voi käyttää korvaamaan sellaisia termejä, joiden käyttämistä pyrimme välttämään.**

Kieli elää jatkuvasti. Sen käyttöön on mahdotonta määritellä yksiselitteistä opasta, joka sopii kaikkiin tilanteisiin. Eettisen sanaston kehittäminen on yhteinen prosessi, jossa voimme kaikki oppia aina uutta. Tärkeintä ei ole virheetön kielenkäyttö, vaan aito pyrkimys oppia ja ymmärtää kielessä ja sen rakenteissa piileviä ongelmia. Opasta tullaan päivittämään säännöllisesti.

Kun pohdimme sanastoa ja kokeilemme uusia termejä, mukana on pidettävä myös realismia; emme saa ajautua ulkoraiteelle julkisesta keskustelusta. On ensiarvoisen tärkeää, että ihmiset ymmärtävät, mistä puhumme.

Sanojen ja niiden taustalla olevien rakenteiden pohtiminen voi herättää monenlaisia tunteita. Kannustamme lukijoita olemaan myötätuntoisia itseään kohtaan ja perehtymään oppaaseen avoimin mielin.

Opas on tarkoitettu ensisijaisesti kehitysyhteistyön parissa työskenteleville järjestöille, mutta myös muille aiheesta kiinnostuneille.

Kielessä tapahtuvat muutokset ovat hitaita ja vaativat yhteistyötä. Sanojen muuttaminen on tärkeä askel eteenpäin, mutta se ei yksin riitä. Tarvitsemme myös uusia tapoja toimia.

Julkaisu pohjautuu Fingon ja sen jäsenjärjestöjen työpajoihin, konsulttien Bhrikuti Rain ja Roseanna Aventon kommentteihin sekä useisiin lähteisiin, jotka mainitaan oppaan lopussa.

A) Kehitys

Kehitysmaat, kehittyneet maat

Lakkaamme käyttämästä

Termit rakentavat tarinaa, jonka mukaan länsimaat ovat kehittyneitä ja saavuttaneet täyden potentiaalinsa. Sen sijaan niin kutsutut kehitysmaat yrittävät tavoittaa kehittyneiden maiden tason. Termit luovat hierarkkisen mielikuvan, jossa niin kutsutut kehitysmaat ja niiden kansalaiset ovat jäljessä kehittyneitä maita.

Termit heijastavat kolonialistista historiaa. Ne sivuuttavat sen tosiasian, että vauraiden maiden kehitys ja hyvinvointi perustuvat menneiden vuosikymmenten kolonialismille ja nykyisille, maailman eriarvoisille valtarakenteille.

Pohjimmiltaan ”kehitys” on länsimaalaisten luomus. Termit pohjautuvat osittain taloudellisiin mittareihin ja jättävät monia näkökulmia huomiotta, kuten ympäristön kestävyysden. Termeihin on rakennettu ajatus, jonka mukaan kehitykseen on vain yksi universaali tie. Mutta miksi vain länsimaat saisivat määritellä, mitä on kehitys?

Esimerkiksi Suomi on termien mukaan kehittynyt maa, ja monella inhimillisellä mittarilla tämä pitää paikkansa. Mutta, jos kaikki ihmiset kuluttaisivat luonnonvaroja kuten suomalaiset, maapallon kantokyky tulisi vuosittain vastaan jo maaliskuussa. Onko tällainen elämäntapa kehitystä sen täydessä potentiaalissa?

Termit luovat kielteisiä ja epärehellisiä mielikuvia eri maista ja niiden kansalaisista, niin valtioiden rajojen sisäpuolella kuin ulkopuolella. Lisäksi termit yleistävät erilaisissa tilanteissa olevia maita yhdeksi ryhmäksi. Todellisuudessa erot valtioiden välillä ovat suuria.

Kehittyvät maat

Herättää kysymyksiä

Kehittyvät maat -käsite viittaa yleisellä tasolla matalan tulotason maihin. Käsite on lähellä kehitysmaa-termiä, mutta se on narratiiviltaan aktiivisempi ja dynaamisempi. On tärkeä huomata, että käsitteeseen liittyy samoja ongelmia kuin muihinkin kehitys-alkuisiin sanoihin.

Kehitysapu

Lakkaamme käyttämästä

Kehitysapu termiin liittyvät samat ongelmat kuin muihin kehitys-alkuisiin termeihin.

Kehitysapu termi ei kuvasta todellisuutta rehellisesti. Termi rakentaa tarinaa aktiivisesta auttajasta ja passiivisemmasta avunsaajasta. Todellisuudessa kehitysyhteistyötä tehdään sananmukaisesti nimenomaan yhteistyössä.

Auttaa-sana voi useissa asiayhteyksissä rakentaa narratiivia niin sanotusta ”valkoisesta pelastajasta”, joka auttaa apua tarvitsevia ihmisiä ja yhteisöjä. Tämä tarina ei ole totuudenmukainen – se sivuuttaa ihmisten ja yhteisöjen oman roolin tilanteensa edistämiseksi ja esittää heidät passiivisina avun vastaanottajina. Lisäksi termi jättää huomiotta olosuhteiden taustalla vaikuttavat rakenteelliset ongelmat. Katso myös luku D.

Lisää ajateltavaa:

”On tärkeää huomata, että hallitukset käyttävät yhä termiä *kehitysapu*. Näin toimii myös OECD. Termistä ei välttämättä ole täysin mahdollista luopua. Olen kuitenkin samaa mieltä siitä, että käytännön työssä tai akateemisissa yhteyksissä emme puhu kehitysavusta.”

Roseanna Avento,
globaalin kehityksen erityisasiantuntija

Humanitaarinen apu / humanitaarinen tuki

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Kaikissa käsitteissä auttaminen-termiin liittyvä kritiikki ei päde. Esimerkiksi käsite ”humanitaarinen apu” kuvastaa todellisuutta tarkasti ja rehellisesti. Humanitaarisessa kriisissä kyse on hädänalaisessa tilanteessa olevista ihmisistä ja yhteisöistä, jotka tarvitsevat hätäapua. Tällaisessa tilanteessa esimerkiksi termi ”tuki” ei ole aina riittävän vahva kuvastamaan todellisuutta. Humanitaarinen tuki voi kuitenkin tietyissä hätätilanteissa olla myös toimiva vaihtoehto humanitaarinen apu -käsitteelle.

Kehitysyhteistyö

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Sanaan kehitysyhteistyö kohdistuu samanlaista kritiikkiä kuin muihin kehitys-alkuisiin termeihin. Termi kuvastaa kuitenkin onnistuneesti sitä, että kansainvälisessä työssä eriarvoisuuden poistamiseksi kyse ei ole auttamisesta, vaan nimenomaan yhteistyöstä ja kumppanuudesta yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kehitysyhteistyölle ei ole tällä hetkellä varteenotettavaa vaihtoehtoa, joka olisi laajasti ymmärretty ja jaettu niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Termin korvaaminen siten, että ihmiset yhä ymmärtävät käsitteen sisällön, on käytännössä mahdotonta. Muita käsitteitä voi kuitenkin hyödyntää sen rinnalla.

On tärkeää, että termiä käyttävät tahot ymmärtävät käsitteeseen liittyvät ongelmallisuudet.

Kestävä kehitys

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Kestävä kehitys tarkoittaa kehitystä, joka turvaa nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet maapallon kantokyvyn rajoissa. Kestävässä kehityksessä ympäristö, ihmiset ja talous otetaan tasavertaisesti huomioon. Kestävää kehitystä edistetään niin paikallisesti, alueellisesti kuin maailmanlaajuisesti.

Käsite liittyy kehitykseen ajatuksen kestävydestä ja kaikkien valtioiden omasta vastuusta. Tämä vähentää termin ongelmallisuutta, mutta sitä käytettäessä on silti hyvä tiedostaa kehitys-termiin sisäänrakennetut ongelmat.

Lisää tietoa:

Maailman valtiot sitoutuivat syksyllä 2015 YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelmaan Agenda 2030:een. Ohjelmassa on 17 tavoitetta, jotka tähtäävät esimerkiksi köyhyyden poistamiseen ja koulutukseen. Tavoitteet koskevat kaikkia valtioita, eli myös Suomella on vastuu saavuttaa tavoitteet omalta osaltaan.

Kansainvälinen / globaali yhteistyö eriarvoisuuden ja köyhyyden poistamiseksi

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termi kuvastaa todellisuutta tarkemmin kuin kehitysyhteistyö. Pituutensa ja ymmärrettävyytensä takia se ei ole kaikissa yhteyksissä käyttökelpoinen. Lisäksi termi ei ota kantaa siihen, keiden aseman parantamiseksi yhteistyötä tehdään – kehitysyhteistyötä toteutetaan nimenomaan maailman heikoimmassa asemassa olevien ihmisten olosuhteiden edistämiseksi.

Globaali kehitys

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Globaali kehitys on laaja käsite, joka viittaa elinolojen parantamiseen, oikeudenmukaiseen kasvuun ja kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen. Kyse on toiminnasta, jota toteutetaan yhteistyössä globaalin etelän ja globaalin pohjoisen välillä. Painopiste voi olla kehityspolitiikassa, mutta myös tiede- ja innovaatiopolitiikassa. Yhteistyön etu on molempien puolista. Käsitteen käyttö kasvattaa suosiotaan akateemisessa yhteisössä. Termiin liittyy kuitenkin samoja ongelmia kuin muihinkin kehitykseen linkittyviin sanoihin.

Kestävyysmurros / globaalisti oikeudenmukainen kestävyysmurros

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Kestävyysmurros on muutosprosessi, jonka lopputuloksena yhteiskunnat ovat oikeudenmukaisia ja kestäviä. Kestävyysmurros edellyttää perustavanlaatuisia muutoksia niin politiikassa, taloudessa kuin kulttuurissa. Muutosten on tarkoitus johtaa eriarvoisuuden vähenemiseen ja vallan oikeudenmukaisempaan jakautumiseen maapallon kantokyvyn rajoissa.

Tasa-arvo, ihmisoikeudet ja demokratia, joita myös Suomen kehityspolitiikka edistää, ovat kestäväen yhteiskunnan ja oikeudenmukaisen kestävyysmurroksen ytimessä. Kansalaisyhteiskunnalla on keskeinen rooli kestävyysmurroksen edistämisessä.

Käsite kääntää kriittistä katsetta länsimaiden toimintaan, kuten liialliseen kulutukseen. *Globaalisti oikeudenmukainen kestävyysmurros* pitää sisällään myös viestin maailman epädemokraattisuudesta ja rakenteellisesta eriarvoisuudesta.

Kestävyysmurros on kuitenkin käsitteenä monelle vieras, mikä voi tehdä termin käyttämisestä toistaiseksi haastavaa. Englanniksi termistä käytetään usein nimitystä *sustainability transformation*.

Globaali solidaarisuus /

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Globaali solidaarisuus kuvastaa yhteistä tahtotilaa toimia jaettujen tavoitteiden edistämiseksi ympäri maailman. Termillä solidaarisuus viitataan usein yhteisvastuun henkeen, yhteenkuuluvuuden tunteeseen ja myötämielisyyteen kanssaihmiä kohtaan. Globaalissa solidaarisuudessa on kyse oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien edistämisestä eri puolilla maailmaa.

Suomessa termin käyttöön voi linkittyä mielikuvia taistolaisuudesta. Tämä on hyvä huomioida, kun käsitettä käyttää. Tyyppillisesti termin uudelleenmäärittely ja käyttäminen uusissa asiayhteyksissä voi hälventää mielikuvia ajan saatossa.

Lisää pohdittavaa:

”En usko hyväntekeväisyyteen. Uskon solidaarisuuteen. Hyväntekeväisyys on vertikaalista – se kulkee ylhäältä alas. Solidaarisuus on horisontaalista. Se kunnioittaa toista ihmistä. Minulla on paljon opittavaa muilta ihmisiltä.”

Eduardo Galeano (kirjailija)

Globaali oikeudenmukaisuus

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termi viittaa tavoitteeseen globaalin oikeudenmukaisuuden toteutumisesta. Termi korostaa oikeutta yhtäläisiin ihmisoikeuksiin maailmanlaajuisesti ja huomioi vallan sekä resurssien epätasaisen jakautumisen maiden ja ihmisten välillä. Se myös välttää vastakkainasettelun valtioiden välillä, koska puhe on yhteisestä tavoitetasosta.

Jos termiä on tarvetta käyttää kuvaamaan toimintaa, voi puhua esimerkiksi työstä globaalin oikeudenmukaisuuden edistämiseksi.

Konkreettisen kielen käyttäminen

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Tarkan kielen käyttäminen on usein toimiva tapa kuvata järjestyksen toimintaa ja tavoitteita. Toimintaan voi viitata esimerkiksi ihmisoikeuspuolustajien tukemisena, lasten koulutusmahdollisuuksien kehittämisenä tai naisten työllisyyden tukemisesta tietyllä alueella. Konkreettinen kieli kuvastaa toimintaa todenmukaisesti ja auttaa myös lukijaa ymmärtämään, mistä on kyse. Aina tarkan kielen käyttäminen ei ole kuitenkaan mahdollista – esimerkiksi tilanteissa, joissa on tarpeen puhua laajemmin kehityspolitiikasta.

On myös hyvä huomioida, että selkokielen näkökulmasta pitkät listat ja luettelot ovat hankalia ymmärtää.

B) Alueet, maaryhmät

Kolmas maailma

Lakkaamme käyttämästä

Kylmän sodan aikana puhuttiin ensimmäisestä, toisesta ja kolmannesta maailmasta. Ensimmäiseen kuuluivat länsimaat, toiseen Neuvostoliitto liittolaisineen ja kolmanteen globaalin etelän valtiot.

Kolmannen maailman käsitteeseen yhdistyy nykyisin kielteisiä mielikuvia, kuten epävakautta, konflikteja ja köyhyyttä. Käsite on eurosentriinen ja hierarkkinen: siihen liittyvä numeraalinen järjestys antaa ymmärtää, että kolmas maailma on alempiarvoinen kuin ensimmäinen maailma.

Kolmas maailma yleistää eri maita yhteen ryhmään ja sivuuttaa sen, miten kolonialistinen historia ja sen seuraukset ovat aiheuttaneet eriarvoisuutta. Sanaan liittyy ylipäänsä monia samoja ongelmia kuin kehitysmaa-termiin. (ks. yllä).

Lisää ajateltavaa:

”Meidän tulee siirtyä pois yleistävistä termeistä, jotka ruokkivat negatiivisia stereotypioita. Mutta vaikka luovumme tällaisista kuvauksista, on silti tärkeää olla tietoinen siitä, ettemme vahvista uusia negatiivisia tai haitallisia stereotypioita puhuessamme jostakin maasta tai alueesta. Esimerkiksi, kun Nepal mainitaan kansainvälisessä mediassa, sitä kuvataan usein ensimmäisenä ’köyhänä maana Intian ja Kiinan välissä’. Olisi parempi auttaa ihmisiä kuvaamaan Nepalia sen omassa kontekstissaan – tavalla, joka antaa maasta monipuolisemman ja totuudenmukaisemman kuvan.”

Bhrikuti Rai, journalisti

Kohdema

Lakkaamme käyttämästä

Termi vahvistaa kolonialistiseen historiaan perustuvaa tarinaa, jossa globaalin etelän valtiot pelkistetään länsimaiden avun kohteeksi. Termi luo passiivisen kuvan globaalin etelän valtioista ja niiden kansalaisista. Se sivuuttaa niiden aktiivisen toimijuuden ja tietotaidon oman kotimaansa kehityksessä.

Termi rakentaa kehitysyhteistyön kontekstissa epätodennäköistä valta-asetelmaa, jossa globaalin pohjoisen toimijat määrittelevät toiminnan tavoitteet ja toimenpiteet. Nykyisessä kumppanuuteen perustuvassa kehitysyhteistyössä termi vahvistaa vanhentuneita ja epätodennäköisiä valta-asetelmiä.

Pitkäjänteistä ja tuloksellista kehitysyhteistyötä tehdään nimenomaan tiiviissä yhteistyössä – pohjautuen yhteisöjen ja ihmisten suunnitelmiin ja toimintaan. Termi korostaa epätodennäköisyyttä ulkomaalaisten roolia ja merkitystä. Toisin sanoen termi sivuuttaa sen, että globaalin etelän valtiot ja niiden kansalaiset vievät itse maansa tilannetta eteenpäin.

Globaali etelä ja globaali pohjoinen / globaali etelä, globaali länsi ja globaali itä

Herättää kysymyksiä

Globaali etelä viittaa usein maihin, joissa on laajoja epävirallisia talouksia, heikot julkiset instituutiot ja jotka ovat riippuvaisia ulkomaisesta avusta tai haavoittuvia ilmastokriisin vaikutuksille. Vaikka termi on laajalti käytössä, se usein yksinkertaistaa siihen sisältyvien maiden moninaisuutta.

Globaaliin pohjoiseen, jota usein pidetään käsitteen vastinparina, yhdistetään perinteisesti taloudellisesti kehittyneisiin maihin, jotka sijaitsevat pääasiassa Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Näissä maissa on tyypillisesti vahvat julkiset sektorit, kehittynyt infrastruktuuri ja merkittävä vaikutusvalta globaaleissa agendoissa. Käsite heijastaa historiallisesti ja institutionaalisesti hallitsevaa asemaa globaalissa järjestelmässä.

Termit ovat on toimiva vaihtoehto, jos on tarpeellista puhua laajoista maaryhmistä, jotka jakavat yhteisiä historiallisia, taloudellisia, sosiaalisia ja poliittisia piirteitä sekä kokemuksia. Käsitteet ovat yleistyneet esimerkiksi YK:ssa ja globaaliin etelään itsensä mieltävien poliitikkojen, aktivistien ja tutkijoiden keskuudessa.

Käsitepari heijastaa maailman valtarakenteita ja eriarvoisuutta – globaali pohjoinen hyötyy historiallisista, taloudellisista ja poliittisista rakenteista toisin kuin globaali etelä. Nämä valtasuhteet ylläpitävät monin tavoin valtioiden ja niiden kansalaisten välistä eriarvoisuutta.

Käsitepari on kuitenkin kaksijakoisuudessaan yleistävä ja yksinkertaistava. Termipari ei huomioi esimerkiksi sitä, että globaaliin etelään ja globaaliin pohjoiseen kuuluu erilaisia valtioita. Se ei myöskään pistä merkille valtioiden sisällä vallitsevaa eriarvoisuutta. Valtioiden jakaminen etelään sekä pohjoiseen on myös keinotekoisia. Esimerkiksi maantieteellisesti käsitepari on epätäsmällinen: Australia sijaitsee eteläisellä pallonpuoliskolla, mutta se mielletään osaksi globaalia pohjoista.

Viime aikoina suomalaisen keskusteluun on noussut termiparista myös uusi, kolmiosainen variaatio: globaali etelä, globaali länsi ja globaali itä. Termejä on käyttänyt näkyvästi etenkin Suomen tasavallan presidentti **Alexander Stubb**. Tässä variaatiossa globaali itä viittaa etenkin autoritääriin Venäjään ja Kiinaan. Tämä on toimivampi vaihtoehto siitä näkökulmasta, että se hälventää kaksijakoisuuteen liittyviä ongelmia.

Lisää ajateltavaa:

”Globaali etelä on dynaaminen ja kehittyvä käsite, jota muovaavat kansainvälisen yhteistyön, kehityksen ja kestävyysparissa työskentelevien kokemukset. Määritelmät vaihtelevat ja joustavuus on olennaista osallistamisen varmistamiseksi ja kehitystyön monitieteisen luonteen heijastamiseksi. Globaali pohjoinen on yhtä lailla monimutkainen käsite.

Termit saattavat myös hämärtää historiallisia suhteita ja maailmanlaajuisia valtasuhteiden epätasapainoja. Tarvitaan vivahteikkaampaa ymmärrystä pelkkien maantieteellisten nimitysten sijaan, ja termejä tulisi käyttää kriittisellä tietoisuudella, tunnistuen niiden kontekstuaalinen ja suhteellinen luonne. On tärkeää välttää oletuksia siitä, että kaikki maat tai yhteisöt näiden termien sisällä jakaisivat yhtenäiset piirteet tai intressit.”

Roseanna Avento,
globaalin kehityksen erityisasiantuntija

Matalan tulotason maat, alemman keskitulotason maat, ylemmän keskitulotason maat, korkean tulotason maat

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termit luokittelevat maat niiden bruttokansantulon (BKTL) mukaisesti. Termit ottavat huomioon sen, että maan tulotaso voi kehittyä tai heikentyä; valtioiden taloudellinen tilanne ei ole muuttumaton.

Toisaalta valtioiden määrittely pelkästään tulotason perusteella on epätarkka. Termit keskittyvät puhtaasti kansantulon mittaamiseen ja jättävät lukuisia näkökulmia huomioimatta. Luokittelu ei esimerkiksi huomioi valtioiden sisäistä eriarvoisuutta.

Termit luovat länsimaiden kaltaisesta talousjärjestelmästä mielikuvan tavoiteltavana päämääränä. Kapitalistista markkinataloutta on kuitenkin nykyisellään kritisoitu esimerkiksi ilmastonmuutoksen aiheuttamisesta ja kiihdyttämisestä sekä luontokadosta.

Termiä on luontevaa käyttää erityisesti yhteyksissä, joissa keskitytään tai viitataan markkinoihin ja talouteen.

Matalan kulutustason maat ja korkean kulutustason maat / vähän kuluttava enemmistö ja paljon kuluttava vähemmistö

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Yksi vaihtoehto on jaotella valtioita niiden kansalaisten keskimääräisen kulutuksen perusteella matalan kulutustason ja korkean kulutustason maihin. Toinen vaihtoehto on puhua maailman ylikuluttavasta vähemmistöstä ja vähän kuluttavasta enemmistöstä, mikä huomioi sen, ettei ihmisten kuluttaminen ole välttämättä riippuvaista valtioiden rajoista.

Termit kääntävät ylösalaisin käsityksemme siitä, mikä on tavoiteltavaa ja mikä ei. Bruttokansantuotteen kasvattamisen sijaan sanaparit muistuttavat meitä siitä, että luonnonvarojen ylikulutukseen tulee puuttua.

Toisaalta kulutuksen painottaminen ei ole välttämättä luontevaa tilanteissa, joissa keskiössä ovat muut kuin ekologiset kysymykset. Käsitteille ei ole myöskään vielä tarkkoja luokitteluryhmiä tai määritelmiä. Tämä tekee niiden käyttämisestä toistaiseksi epämääräistä. Termipari ei myöskään huomioi esimerkiksi sitä, että maiden sisällä voi olla suuria eroja tuloissa ja kulutuksessa.

Lisää ajateltavaa:

”Nämä termit kääntävät näkökulman ja tarkastelevat yhteiskuntia niiden kulutuksen kautta – ja siten niiden vaikutusta ilmastomuutokseen ja ympäristön heikkenemiseen – siirtäen painopisteen kulutuskeskeisyyteen sen sijaan, että tuloja ja varallisuutta pidettäisiin hierarkiaa luovana mittarina.”

Bhrikuti Rai, journalisti

Oikeiden nimien käyttäminen valtioista ja alueista

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Oikeiden nimien käyttäminen alueista, maista ja laajemmista maantieteellisistä kokonaisuuksista ehkäisee yleistämistä ja stereotyyppisiä mielikuvia. Oikeiden nimien käyttäminen on tarkka, totuudenmukainen ja kunnioittava tapa viestiä valtioista ja alueista.

Maat kuuluvat erilaisiin laajempiin alueisiin. Kun puhumme esimerkiksi Intiaan, Nepaliin, Pakistaniin, Bangladeshiin, Sri Lankaan ja Malediiveihin liittyvistä kysymyksistä, voimme käyttää nimitystä Etelä-Aasia. Muita alueita ovat esimerkiksi Kaakkois-Aasia ja Pohjois-Afrikka. Oikeiden nimien käyttäminen auttaa myös yleisöä hahmottamaan, missä nämä alueet sijaitsevat kartalla.

Käytännössä oikeiden nimien käyttäminen ei kuitenkaan aina ole mahdollista, jos on tarpeen viitata laajempiin maaryhmiin, joilla on samankaltaisia piirteitä, mutta jotka eivät sijaitse samalla maantieteellisellä alueella. Pitkät listat ja luettelot ovat ongelmallisia myös selkokielen näkökulmasta.

On myös tärkeää välttää liian laajoja maantieteellisiä yleistyksiä – esimerkiksi Afrikan mantereella on yli 50 hyvin erilaista maata. Liialliset yleistykset voivat johtaa siihen, että hyvinkin erilaisia maita niputetaan yhteen. Toisin sanoen, maiden fyysinen läheisyys ei tarkoita, että ne olisivat yhtenäisiä tai samalaisia.

Kumppanimaat, yhteistyömaat

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Kumppanimaat ja yhteistyömaat kuvastavat totuudenmukaisesti kehitysyhteistyön todellista luonnetta. Globaalin etelän ja globaalin pohjoisen toimijat tekevät asioita yhteisten tavoitteiden eteen kumppanuuksissa, joissa eri tahot oppivat toisiltaan ja jakavat toisilleen tietoja sekä taitoja.

Termi voi kuitenkin rakentaa virheellisesti mielikuvia järjestöjen yhteistyöstä nimenomaisesti valtiollisten toimijoiden kanssa. Todellisuudessa järjestöt tekevät yleensä yhteistyötä paikallisten, joskus hyvinkin pienten järjestöjen kanssa.

Lisää ajateltavaa:

”Monet ovat jo alkaneet käyttämään tällaisia termejä välttääkseen maiden välisen valta-asetelman korostumista. Kun kirjoitetaan maista, jotka ovat mukana hankkeissa, joissa rahoitus tulee länsimaisilta kumppaneilta, projektikuvausta ei pitäisi rajoittaa pelkkiin lukuihin ja kertomuksiin, jotka esittävät nämä maat vain köyhinä ja haavoittuvina. Olisi hyvä tarkastella asioita uudesta näkökulmasta ja selittää myös, miksi tällaisia kumppanuuksia on syntynyt, mitä niillä pyritään saavuttamaan ja miten ne rakentuvat jo olemassa olevien rakenteiden ja voimavarojen varaan.

Esimerkiksi, jos kyseessä on koulutukseen liittyvä hanke – vaikkapa perusopetuksen saatavuuden parantaminen – on tärkeää tuoda esiin, että muodollinen koulujärjestelmä ja institutionaalinen oppiminen voivat olla suhteellisen uusia ilmiöitä tietyssä maassa tai alueella. Silti näissä yhteisöissä on ollut omia perinteisiä oppimisen ja opettamisen tapoja, joita on siirretty sukupolvelta toiselle ja jotka näkyvät paikallisessa taiteessa ja kulttuurissa. Tällainen kontekstin ja taustatiedon esittäminen auttaa näkemään yhteisöt uudessa, monipuolisemmassa valossa.”

Bhrikuti Rai, journalisti

Maailman enemmistö ja maailman vähemmistö

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Maailman enemmistö viittaa suurimpaan osaan maailman väestöstä, joka asuu usein globaaliksi eteläksi kutsutuilla alueilla. Maailman vähemmistö taas viittaa väestöön, joka asuu usein globaalin pohjoisen vauraissa maissa.

Termit tuovat esiin sen, että vaikutusvaltaisimmat ja vauraimmat maat sekä ihmiset edustavat pientä osaa maailman väestöstä, kun taas taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa olevat ihmiset muodostavat enemmistön maailman väestöstä.

Nämä termit korostavat maailman valtarakenteiden epätasapainoa ja globaalia eriarvoisuutta. Ne kyseenalaistavat rakennetta, jossa valta ja vaikutusvalta ovat keskittyneet vauraampiin globaalin pohjoisen maihin.

Termi on verrattain uusi ja voi vaatia käytettäessä tarkennusta tai selkeän asiayhteyden. Englanniksi termeistä käytetään nimityksiä *global majority* ja *global minority*.

Lisää ajateltavaa:

”Kestää aikansa, ennen kuin vaihtoehtoiset termit globaalille pohjoiselle ja globaalille etelälle saavat laajemman hyväksynnän ja käytön. Vaikka tämä onkin ehdottomasti parempi tapa tuoda esiin maailman valtarakenteiden epätasapainoja, se vaatii enemmän kontekstia, jotta sen merkitys avautuisi. Ehkä mitä useammat ihmiset ja instituutiot alkavat käyttää sitä, sitä selvemmäksi sen taustalla oleva ajatus tulee.

Toisaalta tällaisiin kaikki kattaviin termeihin liittyy omia ongelmiaan sen suhteen, kuinka hyvin ne todella heijastavat edustamiaan alueita. Siksi aihe kaipaa vielä lisää pohdintaa ja luovuutta. Ehkä, jos puhumme väestöstä – ei vain sen koosta vaan myös sen rakenteesta – voisimme käyttää termejä, jotka kuvaavat esimerkiksi maita, joissa väestö on nuorta ja kasvavaa (maailman enemmistö), verrattuna maihin, joissa väestö on ikääntyvää ja vähenevää (maailman vähemmistö).”

Bhrikuti Rai, journalisti

Kenttä / kentälle lähteminen

Lakkaamme käyttämästä

Kehitysyhteistyön parissa puhutaan toisinaan kentälle lähtemisestä. Käsitettä käyttävät esimerkiksi länsimaalaiset asiantuntijat, jotka lähtevät työmatkalle globaaliin etelään yhteisöjen luokse, joiden kanssa heidän organisaationsa tekee yhteistyötä.

Termi korostaa toisen kulttuurin erilaisuutta verrattuna omaan kulttuuriin, ja se voi herättää stereotyyppisiä mielikuvia. Käsite pohjautuu globaalin pohjoisen näkökulmaan – puhummeko esimerkiksi työmatkasta Brysseliin tai New Yorkiin kentälle menemisenä? Miltä ”kentälle meneminen” kuulostaa ihmisistä, joiden koti kyseinen ”kenttä” on?

Lisää ajateltavaa:

”Tämä on todella tärkeää, mutta usein ohitettua – ajatus siitä, että paikka, jossa kehitysyhteistyötä tarvitaan, voitaisiin kaventaa nimeämättömäksi kohteeksi. Ilmaisua *“going to the field”* on sieluton.

Uskon, että alueiden nimeäminen ja myös jonkinlainen tunnistettavuus luovat paremman kokonaiskuvan. Esimerkiksi sen sijaan, että sanottaisiin vain, että mennään Biratangariin Itä-Nepalissa, voisi tarkoittaa esimerkiksi: *“Biratnagar, Koshi-provinssin pääkaupunki Itä-Nepalissa”* tai kertoa etäisyyden pääkaupunki Katmandusta: *“Biratnagar on yhden yön matkan päässä Katmandusta”* tai *“x-y-z kilometriä itään Katmandusta”*. Tämä auttaisi ihmisiä hahmottamaan paitsi etäisyyden pääkaupunkiin, myös sen, mitä pääkaupunki edustaa: resursseja, saavutettavuutta ja mahdollisuuksia.”

Bhrikuti Rai, journalisti

Oikeiden nimien käyttäminen

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Käytämme alueista, kaupungeista ja valtioista niiden oikeita nimiä. Voimme myös kertoa menevämme työmatkalle kumppanimme luokse, kehitysyhteistyöhankkeemme toiminta-alueelle tai niiden yhteisöjen luokse, joiden kanssa järjestämme työskentelee.

C) Ihmiset tai yhteisöt

Köyhät ihmiset / haavoittuvat ihmiset

Lakkaamme käyttämästä

Köyhyys ei ole ihmisen ominaisuus tai häntä ihmisenä kuvaava käsite, vaan tilanne, jossa hän elää ja jota hän kokee. Sama pätee termiin haavoittuvuus. Kutsumalla henkilöitä köyhiksi tai haavoittuviksi, heidät typistetään olosuhteensa ilmentymäksi.

Köyhyydessä elävät ihmiset / haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Nämä termit korostavat sitä, että köyhyys ja haavoittuvuus ovat olosuhteita, eivät ihmistä kuvaavia ominaisuuksia. Termien yhteydessä on hyvä tuoda esiin, että köyhyyden ja haavoittuvuuden taustalla on usein yhteiskunnallisia rakenteita, joita on mahdollista muuttaa. Termejä käytettäessä on myös tärkeä muistaa, ettei ihmisiä tai yhteisöjä tule määritellä vain heidän olosuhteidensa kautta.

Marginalisoidut ryhmät / syrjityt ryhmät / syrjäytetyt ryhmät

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Marginalisoidut ryhmät viittaavat ryhmiin, jotka on siirretty yhteiskunnallisessa tai taloudellisessa mielessä marginaaliin, mikä tarkoittaa pääsyn estämistä resursseihin, oikeuksiin tai mahdollisuuksiin. Marginalisaatio on usein seurausta rakenteellisista ongelmista, kuten taloudellisesta epätasa-arvosta, syrjivistä laeista tai yhteiskunnallisista ennakkoluuloista.

Termit onnistuvat korostamaan sitä, että syrjitty asema on yhteiskunnallinen ongelma, ei ryhmän sisäinen ominaisuus. Toisaalta on tärkeää huomioida, että termi ei saisi pelkistää ryhmiä vain heidän kokemansa marginalisaation kautta. Näiden ryhmien ja yksilöiden toimijuus on olennaista – he kehittävät omia ratkaisujaan ja voivat olla aktiivisia toimijoita yhteisöissään.

Marginalisaation ja syrjinnän muotoja on monia, ja niiden vaikutukset vaihtelevat. Esimerkiksi sukupuoli, etninen tausta, fyysinen kyky tai uskonto voivat vaikuttaa siihen, miten ja miksi ihmiset joutuvat marginaaliin. Siksi termiä käytettäessä on tärkeä avata kontekstia, ryhmien omia kokemuksia sekä tuoda esiin heidän voimavarojaan ja ratkaisujaan.

Termi voi olla kuitenkin vaikea ymmärtää ja vaatia avaamista. Tämän takia sitä tulee käyttää harkiten. Esimerkiksi varainhankinnassa täytyy puhua selkeästi ja tiiviisti – tällaisessa asiayhteydessä näiden termien käyttö voi olla haastavaa.

Paikalliset kumppanit

Herättää kysymyksiä

Paikallisista kumppaneista puhutaan kehitysyhteistyön parissa usein silloin, kun halutaan korostaa, että kehitysyhteistyötä tehdään yhdessä tietyllä alueella toimivien kumppaneiden kanssa. Termillä pyritään tuomaan esiin, että paikalliset toimijat ovat tiiviisti osallisia oman kotimaansa ja alueensa kehityksessä. Tällöin kehitystä ei sanella ulkopuolelta.

Mikäli termillä identifioidaan järjestöjä nimenomaan paikallisiksi, tämä voi viedä huomiota heidän muulta asiantuntemukselta. Termi on myös yleistävä ja epätarkka: se ryhmittelee erilaisia ja eri kokoisia toimijoita saman termin alle – paikallisia kumppaneita voivat olla niin suuret kansalliset organisaatiot kuin yhteisöpohjaiset järjestöt. Kaikki ovat paikallisia omalla kotipaikkakunnallaan. Se, että kumppania kuvaillaan paikalliseksi ei tietenkään tarkoita, ettei hän voisi olla asiantunteva. Jos kumppaneita identifioidaan kuitenkin ensisijaisesti paikallisiksi, se voi viedä huomiota heidän muulta asiantuntemukseltaan.

Vaikka usein luontevinta olisi puhua kumppanijärjestöjen oikeilla nimillä, ne voivat kuitenkin olla laajan yleisön silmissä pitkiä ja hankalia ymmärtää. Kumppaneita voi olla myös todella paljon, ja tietyissä asiayhteyksissä on pystyttävä puhumaan yleisellä tasolla. Vaihtoehtoisesti voi harkita puhumista esimerkiksi ”tansanialaisista kumppanijärjestöistä”, mutta tämäkään ei ole aina mahdollista, jos kumppaneita on monissa maissa ympäri maailmaa. Paikalliset kumppanit -termi herättää kysymyksiä, mutta sen käyttäminen on tietyissä yhteyksissä tarpeellista.

Oikeiden nimien käyttäminen

Vaihtoehtoinen tapa

Käytämme kumppanijärjestöjemme tarkkoja nimiä. Puhumme myös maantieteellisistä alueista niiden oikeilla nimillä. Voimme puhua myös esimerkiksi kumppanijärjestöistä tai yhteistyöjärjestöistä. Toisaalta tämä tapa voi toisinaan olla ongelmallinen, jos on tarve puhua laajasti esimerkiksi eri maissa ja alueilla toimivista kumppaneista.

Uhri

Herättää kysymyksiä

Termiä on aiheellista käyttää esimerkiksi tilanteissa, joissa henkilö on menehtynyt väkivallan tai luonnonkatastrofin seurauksena. Jos termiä käyttää kuvaamaan väkivaltaa kokenutta tai luonnonkatastrofista selvinnyttä ihmistä, se voi myös kuitenkin pelkistää henkilön passiiviseksi teon kohteeksi. On tärkeätä kysyä ihmiseltä itseltään, miten heidän kokemustaan tulee kuvata. Esimerkiksi heti väkivallan teon jälkeen sen kokenut henkilö voi ensisijaisesti mieltää itsensä rikoksen uhriksi. Myöhemmin tämä ajattelumalli voi myös muuttua.

Selviytyjä

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termi korostaa sitä, että henkilö on selviytynyt esimerkiksi väkivaltaisesta tilanteesta tai luonnonkatastrofista. Käsite pyrkii korostamaan henkilön toimijuutta ja välttämään hänen leimaamistaan passiiviseksi. Termi huomioi myös sen, että väkivallasta selviytynyt elää väkivallan seurauksien kanssa. Esimerkiksi kaikki väkivaltaisesta tilanteesta selviytyneet ihmiset eivät kuitenkaan miellä itseään selviytyjiksi – tällöin termiä ei tule käyttää.

Väkivallan kokija

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Väkivallan kokija on neutraali termi, joka viittaa siihen, että henkilö on kokenut väkivaltaa. Termi ei pelkistä ihmistä esimerkiksi uhriksi, vaan tuo esiin sen, että kyse on tapahtumasta, jonka hän on kokenut.

Kysy, millä termillä kokemusta tulisi kuvailla

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Ihmisillä tulee olla oikeus määritellä, millä termillä heitä kuvataan. Siksi on tärkeää kysyä henkilöltä itseltään, millä termillä hänen kokemustaan tulisi kuvata ja noudattaa toivetta.

Ihmiset/yhteisöt, joiden kanssa työskentelemme

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termi korostaa sitä, että kehitysyhteistyötä tehdään ihmisten ja yhteisöjen kanssa yhteistyössä. Sana ei kuitenkaan kuvasta sitä, että muutosta yritetään saada aikaan juuri näiden ihmisten ja yhteisöjen oikeuksien toteutumiseksi – tämä on siksi tärkeää kuvailla asiayhteydessä.

Lisää ajateltavaa:

Tämä on paljon inhimillisempi kuvaus verrattuna kylmän kuuloiseen avunsaajaan. Se myös auttaa tuomaan kasvoja esiin työlle, joka tehdään veronmaksajien rahoilla.

Bhrikuti Rai, journalisti

Oikeuksienhaltija

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termi kuvastaa onnistuneesti sitä, että jokaisella ihmisellä on ihmisoikeudet, joiden tulee toteutua. Sana tai sen määritelmä ei ole kuitenkaan sektorin ulkopuolella laajasti tunnettu. Julkisessa keskustelussa termi voi täten vaikuttaa hämmentävältä ja vaatia avaamista.

Vammainen henkilö / vammaaton henkilö

Vaihtoehtoinen tapa

YK:n vammaisten oikeuksien sopimus määrittelee vammaisuuden yksilön ja ympäristön välisenä vuorovaikutussuhteena:

”Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.”

Vammainen-sanan perään voi lisätä asiayhteydestä riippuen esimerkiksi sanat henkilö, ihminen, nainen, mies tai lapsi. Tämä korostaa sitä, että vammainen henkilö on ihminen ja vähentää riskiä siitä, että henkilöä typistetään vammaisuutensa perusteella.

Vammainen henkilö -termille korrekti vastinpari on vammaaton henkilö.

D) Auttaminen ja tukeminen

Apu / auttaminen

Herättää kysymyksiä

Auttaminen voi kehitysyhteistyön kontekstissa luoda tarinaa niin sanotusta ”valkoisesta pelastajasta”, joka auttaa apua tarvitsevia ihmisiä ja yhteisöjä. Tämä tarina sivuuttaa ihmisten ja yhteisöjen oman roolin tilanteensa edistämisessä ja esittää heidät passiivisina avun vastaanottajina. Termi jättää huomiotta myös olosuhteiden taustalla vaikuttavat rakenteelliset ongelmat.

Ihmisiä ei pidä kuitenkaan syyllistää siitä, että he haluavat auttaa eriarvoisessa asemassa olevia ihmisiä ja yhteisöjä.

Kaikissa käsitteissä yllä avattu kritiikki ei päde (ks. s. 5 humanitaarinen apu).

Avunsaaja

Lakkaamme käyttämästä

Termi rakentaa tarinaa, jossa yhteisöt ja ihmiset pelkistetään avun vastaanottajiksi. Todellisuudessa niin kutsutut avunsaajat ovat aktiivisia toimijoita, jotka luovat itselleen ja yhteisölleen eri tavoin parempia elämisen edellytyksiä. He ovat itse avainasemassa oman ja yhteisönsä elämäntilanteen parantamisessa. Avunsaaja-termi ei siis tunnista toimijoiden omaa

aktiivisuutta. Termiin saatetaan usein myös liittää mielikuva passiivisuudesta, kun taas niin sanottu avunantaja on aktiivinen toimija.

Hyödynsaaja

Herättää kysymyksiä

Termi rakentaa samankaltaista narratiivia kuin avunsaaja-termi. Termi typistää ihmisiä ja yhteisöjä hyödyn vastaanottajiksi. Termiä käytettäessä on siksi tärkeä tuoda esiin, että hyödynsaaja on itse aktiivinen toimija. Hyöty on miedompia ilmaus kuin apu, jonka takia sana ei herätä yhtä vahvoja kielteisiä mielikuvia kuin avunsaaja. Termiä käytetään kehitysyhteistyön kontekstissa kuitenkin edelleen paljon esimerkiksi rahoittajien keskuudessa.

Tuensaaja

Herättää kysymyksiä

Tuensaaja voi monessa tilanteessa ja asiayhteydessä olla toimiva käsite. Termiä käyttäessä on kuitenkin hyvä huomioda, että siihen liittyy sanan jälkiosan *saaja* kannalta samanlaisia ongelmia kuin termeissä avunsaaja ja hyödynsaaja. Asiayhteydessä on siksi tärkeä muuten tuoda esiin, että tuensaaja on aktiivinen toimija.

Osallistuja

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termi kuvastaa sitä, että henkilö osallistuu tiettyyn aktiviteettiin tai toimintaan. Se sopii luontevasti kuvaamaan toimijoita sellaisessa kehitysyhteistyössä, joka koostuu koulutuksista, työpajoista tai muusta yhteisestä oppimisesta.

Lisää ajateltavaa:

Esimerkki lauseesta, jossa on käytetty termiä:
”Vaikeassa asemassa olevien nuorten työllistymistä edistäviin koulutuksiin sisältyvä psykososiaalinen tuki on osoittautunut osalle osallistujista erittäin tärkeäksi, jopa elämää muuttavaksi. He ovat saaneet itseluottamusta ja motivaatiota muuttaa elämäntilannettaan.”

Tuki

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Tuki voi tietyissä tilanteissa olla toimiva vaihtoehto auttaa-termille. Termi kuvastaa sitä, että aktiivista toimijaa tuetaan saavuttamaan tiettyjä tavoitteita.

Lisää ajateltavaa:

”Tuki on ehdottomasti paljon parempi termi kuin *apu*, sillä se ei kuvasta yhteisöä sellaiseksi, joka pitäisi pelastaa. Joissain tapauksissa tukea voidaan yhteistyön luonteesta riippuen nimetä myös tekniseksi tueksi, fasilitoinniksi tai kumppanuudeksi.

Bhrikuti Rai, journalisti

Tukija

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Tukeminen on usein totuudenmukainen kuvaus tilanteesta, jossa globaalissa pohjoisessa asuva henkilö tekee lahjoituksen kehitysyhteistyöjärjestölle: henkilö tukee rahallisesti esimerkiksi haavoittuvassa asemassa olevien naisten kouluttautumista ammatteihin.

Hyväntekijä

Lakkaamme käyttämästä

Termi rakentaa tarinaa, jossa esimerkiksi rahaa lahjoittava henkilö on aktiivinen toimija ja tukea vastaanottava taho on passiivinen auttamisen kohde. Termi ei ole totuudenmukainen, koska kehitysyhteistyö on nimenomaan yhteistyötä. Toisin sanoen sivuuttaa ihmisten ja ryhmien omaa toimijuutta sekä aktiivisuutta oikeuksiensa toteutumiseksi ja kohottaa hyväntekijän jalustalle.

Hyväntekeväisyys

Herättää kysymyksiä

Hyväntekeväisyys-termiin liittyy samanlaista problematiikkaa kuin hyväntekijä-termiin. Termi herättää mielikuvia, joissa esimerkiksi hyväntekeväisyysjärjestö on aktiivinen toimija ja niin sanottu avun vastaanottaja passiivinen toimija.

Hyvän tekeminen

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Tekemistä kuvailevana verbinä hyvän tekemiseen ei yhdisty yhtä voimakkaita kielteisiä miellejhtymiä kuin hyväntekijä-termiin ja hyväntekeväisyys-termiin. On tärkeää laittaa merkille, että halussa tehdä hyvää ei ole mitään vikaa, vaan se on päinvastoin arvokasta. Kun ihmiset liittyvät esimerkiksi vapaaehtoisiksi järjestöihin, taustalla voi usein olla halu tehdä maailmasta oikeudenmukaisempi. Termiä käytettäessä on kuitenkin tärkeää olla tietoinen termiin liittyvästä problematiikasta ja esimerkiksi valkoisen pelastajan kompleksista.

Lisätietoa: Valkoisen pelastajan kompleksi

Valkoisen pelastajan kompleksi viittaa ilmiöön, jossa etuoikeutettu henkilö (yleensä valkoihoinen) auttaa heikommassa asemassa olevia ihmisiä (yleensä ei-valkoihoisia). Ilmiö asettaa valkoisen pelastajan ongelmallisesti aktiiviseen auttajan rooliin ja ei-autettavat henkilöt passiivisiksi avun kohteiksi. Näin sivuutetaan ihmisten ja yhteisöjen oma rooli sekä tilanteen taustalla vaikuttavia rakenteellisia ongelmia. Auttaminen saattaa myös palvella enemmän auttajaa kuin autettavaa ja pitkän tähtäimen vaikutukset voivat olla haitallisia.

Lahjoitus

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termi on vakiintunut ja kuvastaa todellisuutta todenmukaisesti. On hyvä huomioida, että termiin voi kuitenkin asiayhteydestä riippuen liittyä samankaltaisia hierarkioita kuin esimerkiksi hyväntekijä-sanaan. Termi voi rakentaa asiayhteydestä riippuen tarinaa, jossa aktiivinen toimija antaa lahjoituksen passiivisemmalle vastaanottajalle ja avuntarvitsijalle.

Lahjoitus-sanan käyttämisessä onkin erityisen tärkeä kiinnittää huomiota asiayhteyteen. On rakentavampaa esimerkiksi sanoa ”lahjoita lapselle mahdollisuus opiskella” kuin ”lahjoita lapselle koulutus”. On tärkeitä kiinnittää huomiota siihen, että tuen vastaanottaja on aktiivinen toimija. Lahjoituksen tekijää ei tule määritellä niin sanotuksi valkoiseksi pelastajaksi.

”Tule mukaan työhömmme” / ”Ole osa XYZ”

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termi kutsuu lahjoittajan mukaan järjestön työhön ja kumppanuuteen yhteisten arvojen tai tavoitteiden puolesta. Ilmaisuu tarjoaa tukijalle laajemman roolin kuin pelkkä lahjoittaja.

Lisää ajateltavaa:

”Tämä on hyvä vaihtoehto, joka ei vain pura kuviteltua hierarkiaa, mutta saavat ihmiset tuntemaan olevansa osa yhteisöä ja tarkoitusta.”

Bhrikuti Rai, journalisti

Kumppani (varainhankinnassa) / kumppanuus

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termit rakentavat tarinaa, jossa lahjoittaja on kumppani järjestölle tai esimerkiksi yhteisöille, joiden kanssa järjestö työskentelee. Lahjoittaja voidaan esimerkiksi kutsua mukaan kumppanuuteen yhteisten arvojen puolustamiseksi tai tavoitteiden saavuttamiseksi. Myös tämä termi tarjoaa tukijalle pelkkää lahjoittamista laajemman roolin.

Kumppanuus korostaa sitä, että ihmiset ja yhteisöt työskentelevät toistensa kanssa kumppanuuksissa yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

E) Oppiminen

Kapasiteetin vahvistaminen

Herättää kysymyksiä

Jos termillä viitataan järjestöjen toimintaan ihmisten tai yhteisöjen kapasiteetin vahvistamiseksi, se rakentaa tarinaa, jossa ulkopuolelta vahvistetaan ihmisten tai yhteisöjen kapasiteettia. Tällöin henkilöiden ja yhteisöjen omaa roolia ei huomioida, vaan heidät typistetään passiivisiksi kapasiteetin vahvistamisen kohteiksi. Todellisuudessa työtä tehdään yhteistyössä, rinta rinnan ja yhdessä oppien yhteisten tavoitteiden puolesta.

Käsite on jargonia, joka ei helposti avaudu kehitysyhteistyön ulkopuolisille tahoille. Käsite voi aiheuttaa myös hämmennystä konkreettiseen työhön: Fingon jäsenten kumppanijärjestöissä on esimerkiksi pohdittu sitä, että kenen kapasiteettia on tarkoitus vahvistaa. Heidänpö vai yhteisöjen, joiden kanssa järjestöt työskentelevät?

Jos termiä käytetään organisaatiotasolla, se voi olla kuitenkin käyttökelpoinen. Tällöin kapasiteetin vahvistamisen voi nähdä esimerkiksi siten, että järjestön kyvyt ovat kasvaneet, vaikkapa rahoituksen hakemista koskien. Näissäkin tapauksissa konkreettisempi kieli on ymmärrettävämpää, mutta toisinaan on hyödyllistä käyttää yleistason termiä viittaamaan moneen eri aktiviteettiin.

Merkityksellistä on myös se, kuka termiä käyttää: puhutko oman organisaatiosi tai itsesi kapasiteetin vahvistamisesta vai toisten ihmisten kapasiteetin vahvistamisesta?

Valmiuksien kehittyminen / taitojen kehittyminen

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termi viittaa toimintaan, jossa tavoitteena on, että ihmisten ja yhteisöjen valmiudet toimia erilaisissa tilanteissa kehittyvät. Valmiuksien tai taitojen kehittyminen voi liittyä yksilön tasolla esimerkiksi työnhakuun tai organisaatiotasolla vaikkapa rahoituksen hakemiseen. Käsitteet sopivat tilanteisiin, joissa toiminnan tavoitteena on taitojen tai valmiuksien parantuminen.

Tässäkin termissä on tärkeä kiinnittää huomiota siihen, kuka on aktiivinen toimija. Järjestöt eivät kehitä ihmisten valmiuksia koulutuksilla, vaan ihmiset kehittävät valmiuksiaan osallistumalla järjestöjen tarjoamaan koulutukseen.

Esimerkki lauseesta, johon käsite voi sopia: Koulutuksemme osallistuneiden henkilöiden valmiudet hakea töitä kehittyivät.

Kapasiteetin jakaminen

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termi välttää vahvistamasta valta-asetelmaa, jossa ulkopuolinen ja hierarkiassa korkeammalla oleva taho ”rakentaa” toisen kapasiteettia. Kapasiteetin jakaminen painottaa yhteistyötä ja oppimista, jossa molemmat osapuolet jakavat osaamistaan, resurssejaan ja kokemuksiaan toistensa kanssa. Termi tuo esiin sen, että yhteistyön eri osapuolten osaaminen ja kokemukset nähdään arvokkaina. Englanniksi termi kääntyy *capacity sharing*.

Oppiminen / yhteisoppiminen

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termi sopii luontevasti sellaisen kehitysyhteistyön kuvailuun, jossa oppiminen on keskeisessä asemassa. Yhteisoppiminen-termi korostaa, että molemmat osapuolet oppivat yhteistyöstä toisiltaan.

Lisää ajateltavaa:

”Oppiminen sopii paljon paremmin, ja ehkä tiedon jakaminen voisi laajentaa ymmärrystä ja haastaa yllä esitetyn ajatuksen. Painopisteen ei pitäisi olla ”kapasiteetissa”, koska se antaa melkein vaikutelman, ettei ihmisillä ole kykyä tehdä asioita.”

Bhrikuti Rai, journalisti

Tietojen ja taitojen jakaminen

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Termi kuvaa totuudenmukaisesti tilannetta, jossa yksi taho (esimerkiksi kouluttaja tai asiantuntija) jakaa tietoaan ja taitojaan toiselle taholle. Kehitysyhteistyön parissa tehdään usein esimerkiksi työtä, jossa ihmisille ja yhteisöille jaetaan tietoa heidän oikeuksistaan.

Voimaannuttaminen:

Lakkaamme käyttämästä

Termi rakentaa tarinaa, jossa ulkopuolinen taho antaa ”voimaa” henkilölle tai yhteisölle. Yhteisö tai henkilö on passiivisessa roolissa ja ulkopuolinen taho aktiivisessa roolissa. Todellisuudessa niin sanottua ”voimaa” ei tarvitse tuoda ulkopuolelta, vaan ihminen voi löytää sen itsestään. Termi vahvistaa hierarkkista narratiivia, jossa yksi osapuoli nähdään heikompana auttamisen kohteena ja toinen osapuoli voimakkaampana auttajana.

Voimaantuminen

Herättää kysymyksiä

Voimaantuminen ymmärretään usein sisäiseksi prosessiksi, jossa henkilö löytää omia voimavaroja, vahvuuksia sekä kykyä hallita omaa elämäänsä, tehdä päätöksiä ja vaikuttaa ympäristöönsä. Termi korostaa henkilön tai yhteisön omaa aktiivista roolia muutoksentekijänä.

Termi jättää kuitenkin huomiotta sen, että eriarvoisuus johtuu usein yhteiskunnan rakenteista ja olosuhteista. Ihmisen tai yhteisön voimaantuminen ei toisin sanoen sinällään muuta olosuhteita, jotka ovat eriarvoisuuden taustalla. Voimaantuneella henkilöllä tai yhteisöllä on tietysti paremmat edellytykset edistää omaa tilannettaan tai ajaa muutoksia olosuhteisiinsa.

Termiä käyttäessä on hyvä muistaa, että ihmiset ovat usein jo valmiiksi voimakkaita, mutta olosuhteiden takia he kohtaavat esimerkiksi köyhyyttä tai elävät muuten eriarvoisessa asemassa. Olosuhteet voivat myös aiheuttaa sen, etteivät ihmiset ole esimerkiksi saaneet tietoa oikeuksistaan.

Termiä käyttäessä ei tulisi luoda mielikuvaa, jossa ulkopuolinen taho on ollut ratkaisevassa asemassa henkilöiden tai yhteisöjen voimaantumisessa. Kyse voi usein olla ennemminkin tuesta tai tiedosta marginalisoiduille ryhmille sekä heidän itsemääräämisoikeutensa edistämisestä.

Voimaantuminen on lisäksi epämääräinen termi. Se ei kuvasta tarkkaan sitä, minkälaisia muutoksia ihmisessä tai yhteisössä on tapahtunut voimaantumisen aikana. Termiä käyttäessä on tärkeä kuvata myös sitä, millaisia konkreettisia muutoksia on tapahtunut – tällöin viesti voi usein olla myös ymmärrettävämpi viestien vastaanottajalle.

Usein voimaantumisen sijaan voi puhua myös itsetunnon kasvamisesta, inspiroitumisesta, motivaatiosta tai aktivoitumisesta. Nämä kaikki voivat asiayhteydestä riippuen kuvata todellisuutta tarkemmin kuin voimaantuminen. Myös termin käyttäjällä on väliä: puhuuko henkilö itsestään voimaantuneena vai määritteleekö joku ulkopuolelta hänet voimaantuneeksi esimerkiksi järjestön työn tuloksena?

Kerromme muutoksista konkreettisesti

Vaihtoehtoinen ilmaisutapa

Kerromme konkreettisia esimerkkejä henkilöiden tai yhteisöjen oppimista taidoista tai tapahtuneista edistysaskeleista. Kuvailemme esimerkiksi sitä, miten henkilö tai yhteisö ovat osallistuneet koulutuksiin, oppineet uusia taitoja ja hyödyntävät nyt näitä taitoja olosuhteidensa kehittämiseksi. Tämä voi olla myös suurelle yleisölle ymmärrettävä tapa ilmaista uuden oppimista ja aktivoitumista.

Lähteitä:

- Fingon jäsenjärjestöjen kanssa toteutetut työpajat
- Partosin sanasto-ohje:
https://www.partos.nl/wp-content/uploads/2023/12/InclusiveCommunication_EN_Glossary.pdf
- Oxfamin sanasto-ohje:
<https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621487/gd-inclusive-language-guide-120925-en.pdf.pdf?sequence=8>
- BONDin sanasto-ohje:
https://www.bond.org.uk/wp-content/uploads/2021/05/Bond_Decoloinising-and-depoliticising_updated-2022.pdf
- Fingon eettisen viestinnän ohjeet:
<https://fingo.fi/wp-content/uploads/2024/02/Eettisen-kehitysviestinnan-ohjeet.pdf>

The background is a solid dark purple. It is decorated with numerous circles of various sizes and colors, including shades of purple, orange, blue, white, and light grey. These circles are scattered across the page, with some forming small clusters and others appearing in isolation. The word "fingo" is centered in the middle of the page in a white, lowercase, sans-serif font.

fingo